

ALP ARSLAN DÖYÜŞDƏN ƏVVƏL...

(ssenaridən bir parça)

...Qara, xırda çınqıllı yamacla dağın qılıncasına sarı, töyşüyə-töyşüyə bir adam qalxırdı. Tamam son dəbdə geyinmiş, yarisinli bu adam görünür öyrəşmədiyindən dağı başı yuxarı çətin qalxırdı. Dırmaşdıqca, xırda çınqıl, qum ayağının altından qopur, damarlanıb zərif bir axınla süzülür, baş alıb aşağıya gedirdi. Kişi özünü bir təhər daşa çatdırıb oturdu. Yaxasını açdı, qalstukunu boşaltdı. Yaylıqla üzünün tərini sildi.

Yan-yörədə qum şırımla bir hovur axıb-axıb kəsildi. Səssizlik çökdü. Sonra hardansa aşağılardan bir əsim yel gəlib keçdi.

...Bir çalağan yerdə qaraltı görüb göyün üzündə dövrə vururdu. Yer üzündə, gəlib keçən yelin xəfif uğultusundan və çalağanın hərdənbir qıyından başqa heç nə yoxuydu... Və birdən bunlar da kəsildi. Bir ara hər şey səssizliyə gömüldü.

Kişi əl atıb bir yan ovuc qumdan xışmaladı, qumun barmaqlarının arasında necə süzülüb axmasına tamaşa elədi...

...Və axırda ovcunu açanda gördük ki, o qədər qum süzülüb gedib, ovcunda lap az qalib... Bu vaxt idi ki, tutub saxlamaq olmur, axıb gedirdi. Bu bizdən çox-çox qabaq beləcə axıb getmiş, bizdən çox-çox sonra da sonsuzluğa qədər axıb gedən Zamanın özüydü... →

Müzəffər Türk ordusunun Anadoluya ayaq basdığı gündən nə az, nə azacıq təxminən 950 il ötmüş oldu. Tarixdən bəllidir ki, Türk Sultarı Alp Arslan Biznashlarla döyüşdən əvvəl namaz qılıb döyüşə girib. Bəlkə də belə olmasaydı, sayca çox az olan Türk ordusu sayı ondan beş qat çox olan Biznashlara qalib gələ bilməzdi. Allah-Təala Türk ordusunun başının üstündəymiş... Uzun illərdən sonra Aya-Sofiyada qılınan namazdan sonra elə bil bu möhtəşəm tikilinin divarları isindi, onda oxunan dualar müstəcəb oldu. Aya-Sofiya sanki cana gəldi. Aya-Sofiyada axırıncı namaz 1935-ci ildə qılınmışdı. 2020-ci ilin yayında, üstündən neçə-neçə illər keçəndən sonra Aya-Sofiyada bu müqəddəs vəzifəni Türkiyənin Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan yerinə yetirdi. Bu möhtəşəm tikili yenidən Türkiyənin camilər cərgəsində çoxdan boş qalan yerini tutdu. Yaddaşlarda daima yaşayan, hafizələrdən silinməz olan həməm gündə, 949 il ondan əvvəlki gün - şanlı Türk Sultarı Alp Arslanın Malazgirt döyüşündən öncəsi qıldığı namaz, dilindən qoparılan dualar xatırlandı...

...Kişi bizə sarı çevrildi və Ömər Xəyyamın bir rübaisini oxudu. (həyatın gəldiyə-gedəyi, sonra yerindən qalxıb yavaş-yavaş yenə başyuxarı yol elədi. ...Ayağının altından bir daş qopub aşağı yumbalandı, yumbalandıqca qabağına çıxanları da yerindən elədi və bu xırdaca daş seli dərənin dibində sakitləşənə qədər səs-küy kəsilmədi...

Kişi hardansa qumun arasından paslı nizə qırığı tapdı və nəfəsini dərə-dərə dedi:

- Neçə yüz illər bundan qabaq, miladi tarixinin 1071-ci ilində bu dağın o üzündə iki ordu bir-birinə qarşı dayanmışdı. Səlcuqlu böyük türk sultanı Alp Arslanın on beş minlik qoşununun qabağına Bizans imperatoru Roman Diogen 70 minlik, başdan ayağadək yaraqlı - yasaqlı iri bir ordu çıxarmışdı...

Kişi nizə qırığını tulladı, gedib sancıldı quma...

- Sultan Alp Arslan hər dəfə olduğu kimi, bu dəfə də oğlu Məlikşahı özüylə vuruşa aparmamışdı. Aparmamışdı - ona görə yox ki, oğlu balacaydı, əlindən heç nə gəlmirdi, yox, əksinə, bir yana səfərə çıxanda oğluna çox mühüm işlər tapşırırdı. On altı

yaşında olmasına baxmayaraq, Məlikşah qalalar almış, öz qılıncının kəsərini tanıdı bilmişdi. Alp Arslan Məlikşahı çox istəyirdi və bütün övladların, qardaşların arasından onu özünə vəliəhd seçmişdi. Məlikşahı yəhər-yüənli ata mindirib, sonra özü Məlikşahın atının qabağına düşüb bir-iki addım getmişdi.

Sərkərdələrin hamısına Qurana and içdirib,

səltənətin bütün ölkələrində vəliəhd Məlikşah adına xütbə oxunmasını əmr etmişdi. Bir də hökm vermişdi ki, sağlığında xəzinəyə özündən başqa yalnız bir nəfər - vəliəhd Məlikşah ağıqlı eləyə bilər. Bizans imperatoru Roman Diogenlə qeyri-bərabər savaşa gedəndə öz zövcəsinə və müdrik vəziri Nizamül-Mülkə belə demişdi: "Mən düşmənlə ölüm- dirim savaşına gedirəm. Sağ qalsam, Tanrının kərəminə şükür, bu yolda şəhid olsam, yenə də tanrının buyruğudur, rəhmət ondandır. Qayıtmasam, yerimə oğlum Məlikşah taxta çıxsın..."

...Quzğun qayanın başında oturub aşağılara baxırdı... Kişi ona daş atdı. Quzğun heç saymadı da...

- Alp Arslanla Diogenin qoşunları Malazgirdə üz -üzə dayananda Məlikşah başının dəstəsiylə ovdadı. →

hakimiyyətə gələcək... Məlikşah içəridə sevinib, zahirdə Ömər-ibn-Xəyyamı mükafatlandırsa da, bu nişapurlu cavan münəccimin falına o qədər də inanmadı... On beş minlik səlcuq ordusu yetmiş minlik bizans ordusunun qabağında çətin ki, duruş götürəydi...

Kişi yenidən asta-asta dağa dırmaşmağa başladı:

- Deyirlər o gecə böyük sultan Alp Arslan heç kəsi öz çadırına buraxmadı, səhərə qədər Allaha yalvardı, dua elədi, obaşdandan özünün qızıl yəhəri ağ atına minib düşərgədən aralandı, dağın başına çatıb dəstəmaz aldı, altun işləməli canamazını yerə sərdi və üzünü Məkkəyə çevirib iki rükət namaz qıldı.

- Uzaqdan gördük ki, qızıl yüyəni qızıl yəhərinə sancılı ağ at başlı-başına buraxılıb, göy çəməndə otlayır. Ağ-altun çalmalı adam yaşılca yalın başında namaz qılır.

Sonra yenə Aparıcını gördük.

- həmişəkindən fərqli olaraq Alp Arslan döyüşə ilk atılanların başında gedirdi.

...Dağın o tayından döyüş şeyurlarının səsi gəlirdi...

...Sonra bir anlıq səssizlik... Yalnız küləyin uğultusu...Sonra isə qulağımıza saysız-hesabsız at ayaqlarının, döyüş təbillərinin səsi gəlirdi. Döyüş atlarının kişnərtisi... haqırtılar, toqquşan qılıncların, silahların səsi... Bir sözlə böyük vuruşun səsinə eşitdik...

Aparıcı dağın başına çatar-çatmaz vuruşun səsi kəsildi. Yalnız dənizin dalğasını andıran küləyin səsi qaldı...

...Dağın başından ucu-bucağı görünməyən laləli bir düzən açılırdı.Bu laləli düzən adamsız idi...

..Aparıcı yalın başında əyləşib dizlərini qucaqladı. Siqaret çıxarıb yandırdı...

- Bu döyüş Şərq tarixində ən böyük döyüşlərdən biriydi. Alp Arslan qeyri-bərabər döyüşdə qələbə çaldı. İslam tarixi o gündən misli-bərabəri olmayan belə bir qalibyyət görməmişdi.

...Laləli düzənin başında ağ atlı göründü. Dalıca da atılar... Qızıl yüyənli ağ atın üstündə qürurla əyləşən Alp Arslanın üzəngisinə bağlı bir adam da vardı və o başını aşağı salıb yeriyirdi...

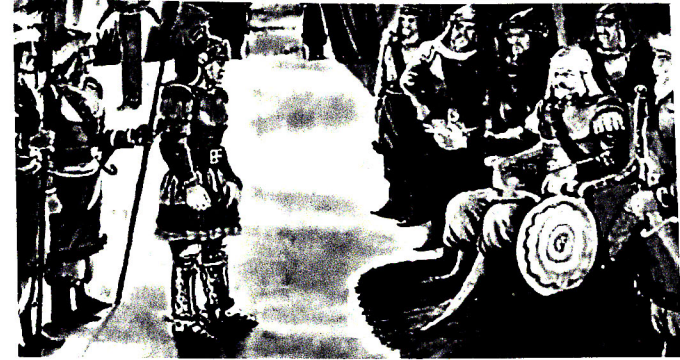
- Səlcuq ordusu Malazkirt döyüşündə qalib gəldi, minlərlə əsir alındı, o cümlədən imperatorun özü - Roman Diogen...

Alp Arslan Bizans imperatorunu atının üzəngisinə bağlayıb dərgahacan başaıcaq-ayaqyalın apardı.

Atılar laləli düzəni yara-yara gəlib aralıdan keçdilər...

Aparıcını görürük...Və bir də onu gördük ki, qıpqırmızı lalə çilənmiş düzən saysız-hesabsız baş daşlarına qəbristanlığa çevrildi və Alp Arslanın dəstəsi bu qəbristanlıqdan, başdaşlarının arasından sıyrılıb yavaş-yavaş uzaqlaşdı...

Bizans ordusundan minlərlə adam arvadlı-uşaqılı qul

olub hərəracə qoyuldu... İmperator Roman Diogenin qızı isə Məlikşaha bağışlandı. Beləliklə Nişapurlu tələbə Ömər-ibn Xəyyamın dediklərindən biri düz çıxdı. Alp Arslan qələbə şərafinə ziyafətlər düzəltdi. Xələtlər bağışladı. Şadlıq-şadyanalıq elədi. Saraydakı ziyafətdə...

Alp Arslan və

onun sərkərdələri də dövrəsində. Bu bir baxım Alp Arslan ortada olmaqla dəstə foto-portreti andırır.

- Alp Arslan təpiyini onun ayağının altında uzanan Roman Diogenin boğazına qoydu və soruşdu: "sənin yerinə mən olsaydım, mənə yerim də sən, başıma nə götürərdin? Diogen cavab verdi ki, mən səni əsir eləsaydım, öldürəcəkdim".

B a y a q k ı portretin üstündə ani parıltı və foto-aparatın çıxqılısından elə başa düşdük ki, sanki bu səhnənin şəklini çəkdiilər.

(O vaxt fotoaparət olsaydı, bəlkə də bu səhnəni beləcə həkk edərdilər).
- Alp Arslana Diogenin bu düzlüyü xoş gəldi, əmr elədi onun geymini, atını, silahını özünə qaytarsınlar...

(...Bizans imperatorunun başlanma səhnəsini bir qrafik lövhədə də görə bilərik...)

- ...Və Roman Diogen həmin Malazgirt çölündən sağ-salamat aparıb yola salınsın...

...Həmin laləli çölün ortasıyla athılar gəlirdi (bayaq Alp Arslanın öz dəstəsiylə dərgaha qayıtdığı yolun əksinə) Atlılar çölün ortasında dayandılar. Onlardan biri atını asta- asta sürüb dəstədən aralandı. Onunla gələnələr həmənlə atlı bir daşatım məsafə uzaqlaşana qədər dayanıb baxdılar və sonra atların başını geri döndərərək gəldikləri yolla da geri qayıdılar.

- Yetmiş minlik qoşunla Alp Arslanın üstünə gələn Bizans imperatoru Roman Diogen tək-tənha, əsir-yesir öz səltənətinə qayıdırdı.

-Yazıq Diogen bilsəydi ki, onu öz yurdunda nələr gözləyir, bəlkə də əsirliyi üstün tutub heç Bizansa üz çevirməzdi."

- "Düşmənin kərəmətiylə sağ qalan, ayaqlar altında çabalayan imperator nəyimizə lazım" - deyən bizanslar bir neçə gündən sonra Diogenin başını əkdilər... Atının da yal-quyruğunu qıraraq buraxdılar.

... Diogenin atı təzədən yalın başında görükdü. Ancaq miniksiz. Başburaxma, arxayın- arxayın otlayırdı. Yəhər-yüyəni üstündəydi...

... Aparıcı yerindən durub asta-asta ata yaxınlaşdı. Muşqurdu. At qaçmadı. Aparıcı yaxına gəlib ehmalca atın yüyənindən yapışdı, yalını tumarladı. Və ata mindi.... Elə atın üstündəcə sözüne qayıtdı:

- Alp Arslan Malazkirt döyüşündə qələbə çalandan sonra Mavənnəhər, Səmərqənd xanına qarşı qoşun yeritdi.

...Aparıcı atı dördnala çapır...

...Alp Arslan dəstənin başında ağ atın üstündə gedirdi. Onun atına əlləri bağlı bir adam qoşulmuşdu. Bu adam hər iki tərəfdən atlıların əhatəsindəydi. (bizim aparıcı da bu atlıların arasındadır. Qiyafəsi Alp Arslanın atlılarından fərqlənir)

- Yolüstü Alp Arslan üsyan etmiş bir qalının Yusuf adında başçısını əsir elədi. Əl-qolunu bağlayıb atının quyuğuna bağladı... Alp Arslanın oğlu Məlikşah atasını Səmərqənddə gözləyirdi.

...Əyanlar iki sıra düzülüb - ta qarıya qədər. Divar boyu yaraqlı-yasaqlı mühafizlər sıralanıb. Aparıcı da əyanların arasındadır. Alp Arslan daxil olur və başda qoyulan taxta sarı gedir. Hamı baş əyir. Dalınca əl-qolu bağlı üsyançı Yusufu gətirirlər. Hamı bir ağızdan Alp Arslanı salamlayır:

Səslər - Yaşasın Alp Arslan! Var olsun!

Yusuf - Rədd olsun Alp Arslan!

Məlikşah əlini qılıncına atdı, atası yenə qoymadı.

...Hamı yerindəcə donub qalmışdı... Alp Arslanın ox-yayını gətirdilər. Əliylə işarə elədi, hamı aralandı. Yenə başıyla him elədi və keşikçilər də azacıq çəkildilər.... Alp Arslan oxla Yusufu nişan aldı... Yusuf gözünü qırpmadan baxırdı. Alp Arslan oxu atdı. Ox Yusufu dəyməyib boşa çıxdı, qarıya sancıldı. Hamı kaxıx qaldı.

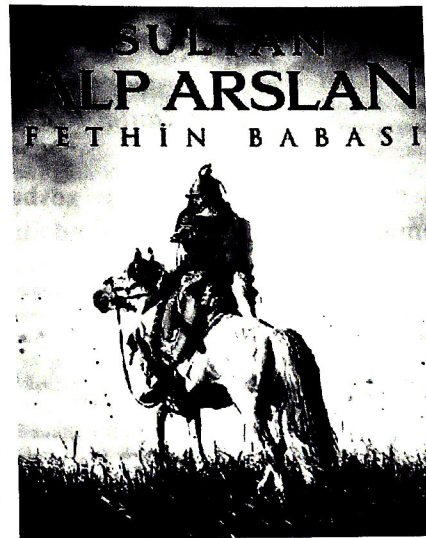
...Məclisdən bir uğultu keçdi. Alp Arslan özü də bir anlığa pərt oldu... Və elə hökmdarın özü vəziyyətdən çıxmağa çalışdı. Əlini qaldıran kimi sakitlik çökdü.

Alp Arslan - Ömrümdə ilk dəfədi oxum boşa çıxır. Oğlan, əcəlin tamam deyilmiş. Get tanrının kərəminə şükr eylə. Günahından keçdim. Açın qollarını, buraxın getsin!

...Məclisdən bir uğultu keçdi...

Hamı - Var olsun Alp Arslan! Yaşasın!

...Məlikşah asta-asta, ətrafdakıların sifətinə baxa-baxa irəlilədi. Elə bil onların arasında kimisə axtarırdı... Adamların sifətində qorxu, kimisində vahimə, kimisində hörmət, kimisində narahatlıq... Kimsə onun üzünə güldü, sifətində yaltaq bir təbəssüm... Məlikşah həmin adamın qənsərində ayaq

saxladı, çox diqqətlə onun sifətinə baxdı, baxdı... həmin adam çəşib özünü itirdi, bilmədi gülsün, bilmədi pərt olsun... Məlikşahın baxışlarına dözə bilməyib özünü yığırdı, ikiqat əyilib ona təzim etdi... Vəliəhd asta-asta qarıya sarı yönəldi...

Dünyada heç kəs mənsiməzdi ki, vəliəhd Məlikşah bu anda nələr fikirləşir, nələr düşünür. Atasının ölümü, hətta sahib olacağı taxt-tac da yadında deyildi. Bu anda Məlikşahın aqlını, huşunu çulğalayan yeganə bir kəs varsa, o da Ömər Xəyyam idi. Həmin o nişapurlu tələbənin Malazkirt döyüşündən əvvəl ulduzlara baxıb söylədikləri hamısı çin olmuşdu. Hər iki hökmdarı - Alp Arslanı da. Roman Diogeni də əcəl

quşu caynağına alıb aparmışdı, atası Alp Arslanın yerinə on səkkiz yaşın içində olan vəliəhd Cəlaləddin Məlikşah taxta keçməliydə. Və cavan hömdar öz həyatını, taxt-tacını bu gündən beləsinə Ömər Xəyyamsız aqlına gətirə bilmirdi. Həmin nişapurlu tələbə Mlikşahın ən inandığı adam olmalıydı. ...Məlikşah qarıya çatıb Alp Arslanın boşa çıxan oxunu dartıb və çıxardı oxu dizinə vurub ikiyə böldü...

